

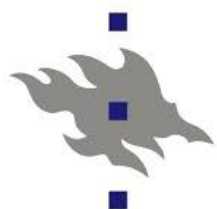

Kielellisten merkitysten tilastollinen ja psykologinen luonne: Kognitiivisia ja filosofisia näkökulmia

---

UNIVERSITY OF HELSINKI

Timo Honkela

timo.honkela@helsinki.fi

Helsingin yliopisto

29.3.2017

TIMO HONKELA

Professori,
kieliteknologian ja
tietämystekniikan dosentti

KIELELLISTEN MERKITYSTEN PSYKOLOGINEN JA TILASTOLLINEN LUONNE - kognitiivisia ja filosofisia näkökulmia

Digitaalisten aineistojen tutkimuksen professori, teköälytutkija ja kieliteknologian sekä tietämystekniikan dosentti Timo Honkela on digitaalisten ihmistieteiden pioneereja Suomessa. Honkelan esityksessä tarkastellaan, miten kieltä opitaan ja luodaan konteksteissa, kuinka kieli on sekä yhteisöllinen että yksilöllinen ilmiö, sekä mitä tarvitaan merkityksen teorian peruselementeiksi ja miksi.

#MKOK2017

INTELLIGENZIA

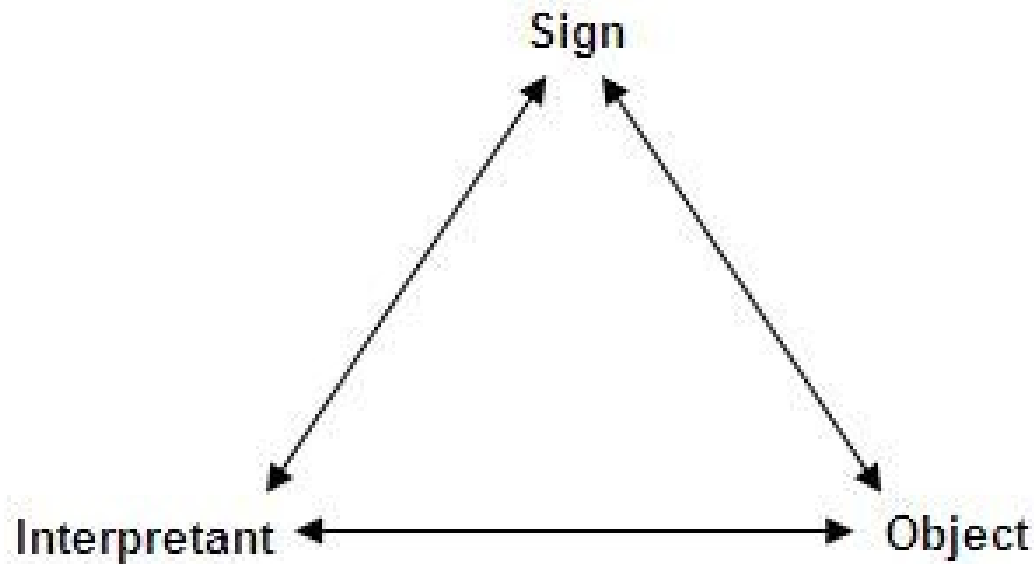

Kuva: Linda Tammisto

Merkityksen teoriasta

- Minkälaisista osasista merkityksen teoria olisi hyvä rakentaa?
- Mitä erilaisista valinnoista seuraa?
- Mikä on filosofisen merkitysteorian **suhde erityistieteisiin** kuten kielitieteeseen ja psykologiaan?
- Mitä erilaisten merkitysteorioiden soveltamisesta seuraa käytännössä?

Käsitekolmio, semanttinen/semioottinen kolmio

<Peirce's triad of semiotics>

<http://csmt.uchicago.edu/glossary2004/semiotics.htm>

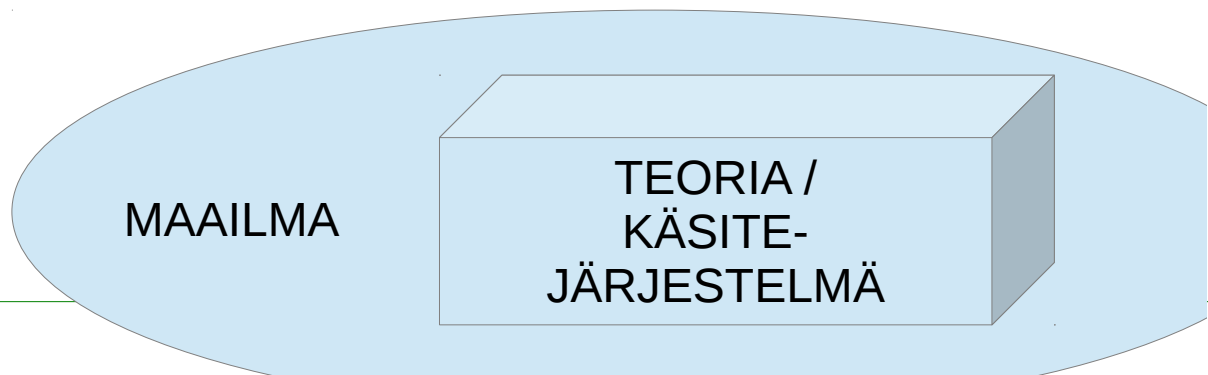
Käsitekolmio, semanttinen/semioottinen kolmio

- Tämä ei ole ainoa tapa teoretisoida ja tarkastella kielellisiä merkityksiä, mutta hyvin arvostettu ja se vaikuttaa monien ajattelussa
- Teorioiden kehittämisessä ja jalostamisessa on kyse pelkistämisestä. Teoria ei ole jäännöksetön kuva todellisuudesta vaan pelkistys
- Onko käsitekolmioon perustuvilla merkitysteorioilla rajoituksia, jotka tekevät niistä olennaisesti liian rajattuja?

Käsitekolmio liiallinen rajallisuus?

- “Onko käsitekolmioon perustuvilla merkitysteorioilla rajoituksia, jotka tekevät niistä olennaisesti liian rajattuja?”
  - Tällaiselle kysymykselle ei ole yksioikoista vastausta
  - Vastaus riippuu ainakin osittain siitä, mitä tavoitellaan
  - On kuitenkin selvää, että tarkastelutavassa on sekä **epistemologisia** (tietoteoria) ja **ontologisia** (oppi olevaisesta) ongelmia

Ontologiaan liittyvä ongelma

- Meitä ympäröivä maailma ei ole joukko olioita ja niiden suhteita

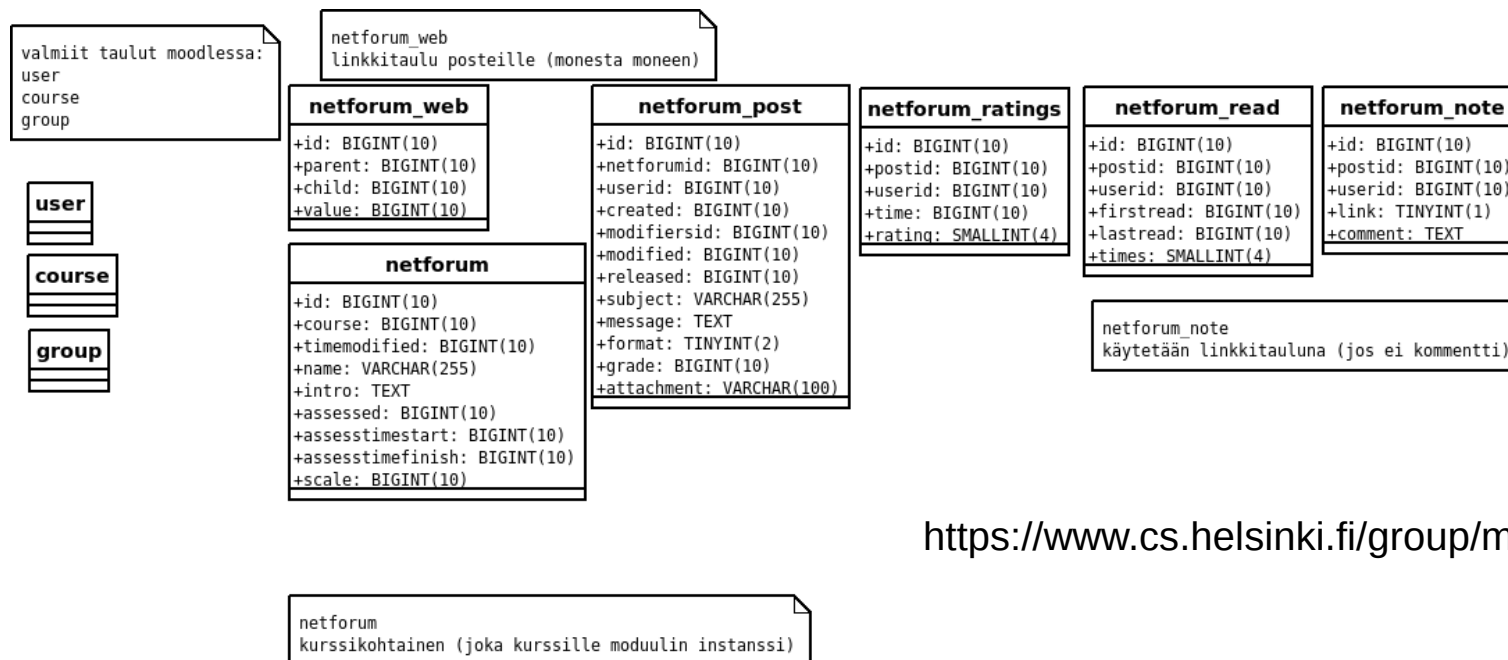
Ei todellisuus vaan kuva (pienestä osasta) sitä.

Joen rannassa on puu, polku ja penkki. Joessa on vene ja laiva.

Omanlaisensa erilainen osa todellisuutta, jonka (suomalainen) ihminen osaa linkittää todellisuuteen ja/tai kuvaan

Ontologiaan ja epistemologiaan liittyvä ongelma 1: Olio-oletus

- Maailman tarkastelun ja kuvaamisen lähtökohta on hahmoluonteinen pikemminkin kuin joukko olioita ja niiden välisiä suhteita

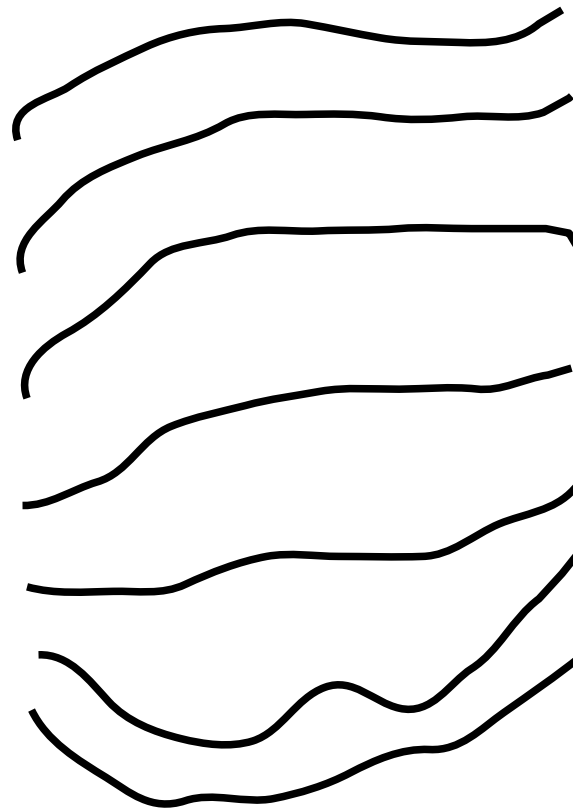

<https://www.cs.helsinki.fi/group/modex/>

Oliot versus hahmot

Kaari

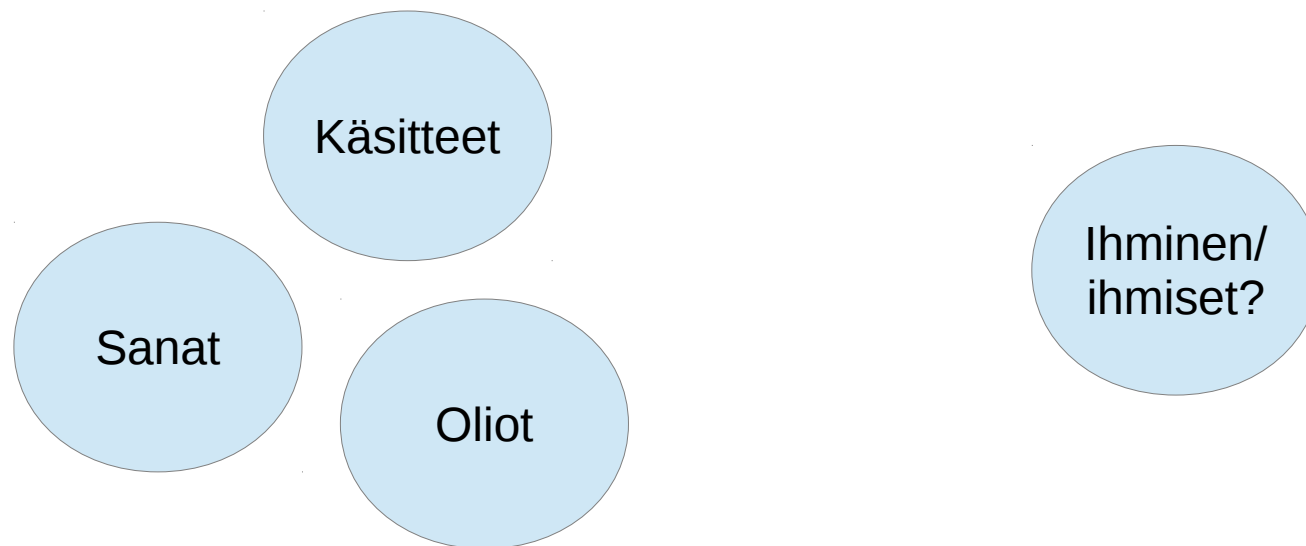

Ontologiaan ja epistemologiaan liittyvä ongelma 2: **Suppea näkökulma**

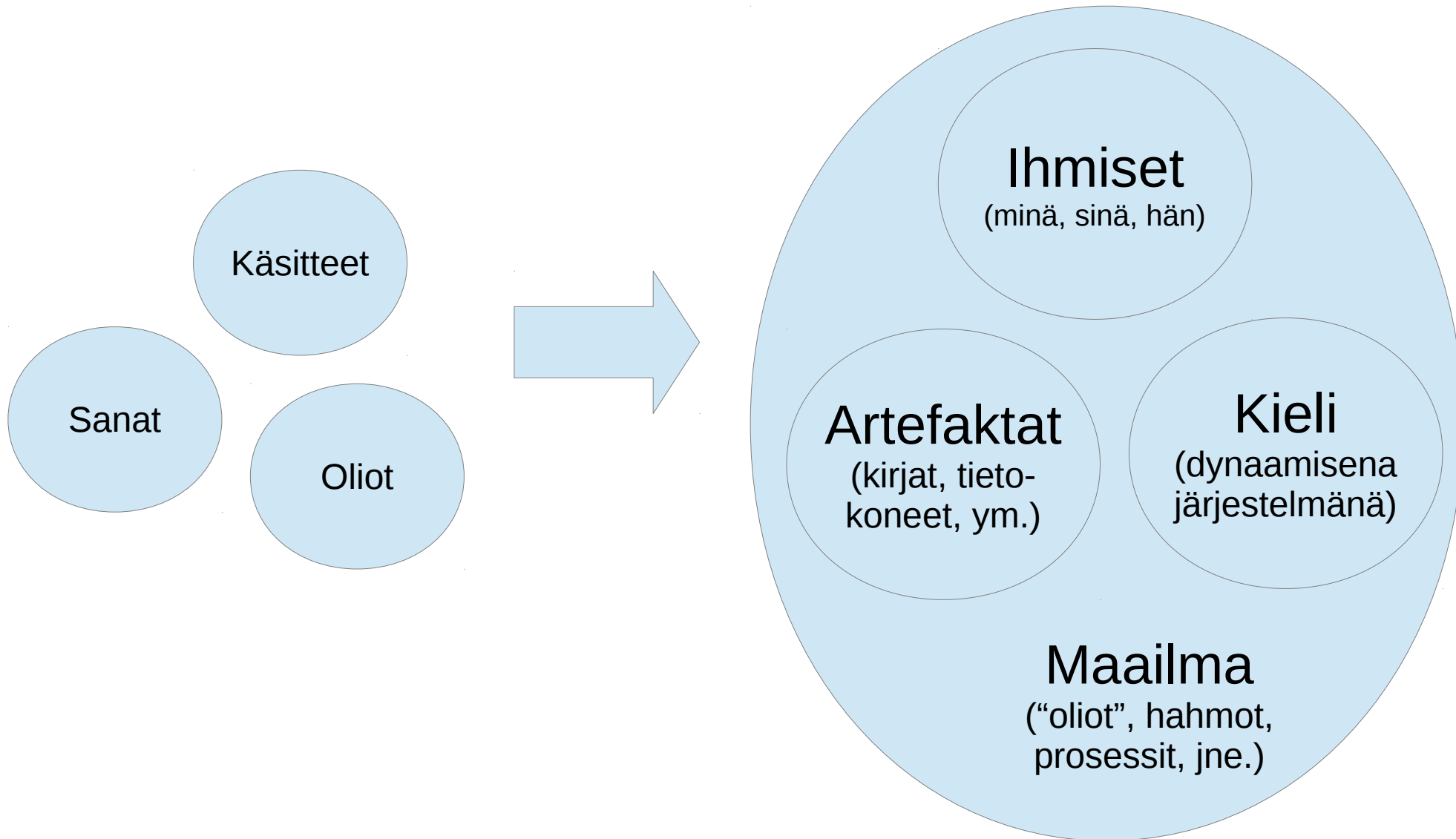
- Kun ollaan tarkastelu esimerkiksi sanoja ja käsitteitä, on tarkasteltu niitä yksittäin tai pieninä joukkoina, ei systeemeinä
- Tarkastelu on usein staattista ja irrotettu (ainakin suurimmalta osalta) kontekstista

Ontologiaan ja epistemologiaan liittyvä ongelma 3: **Ihminen hukassa**

- Jättämällä yksittäinen ihminen ja ihmisyyhteisä pois kieli- ja käsitejärjestelmien tarkastelusta, helpotetaan teorianmuodostusta, mutta samalla jätetään tärkeitä ilmiöitä ja teoreettisia näkökulmia tarkastelun ulkopuolelle

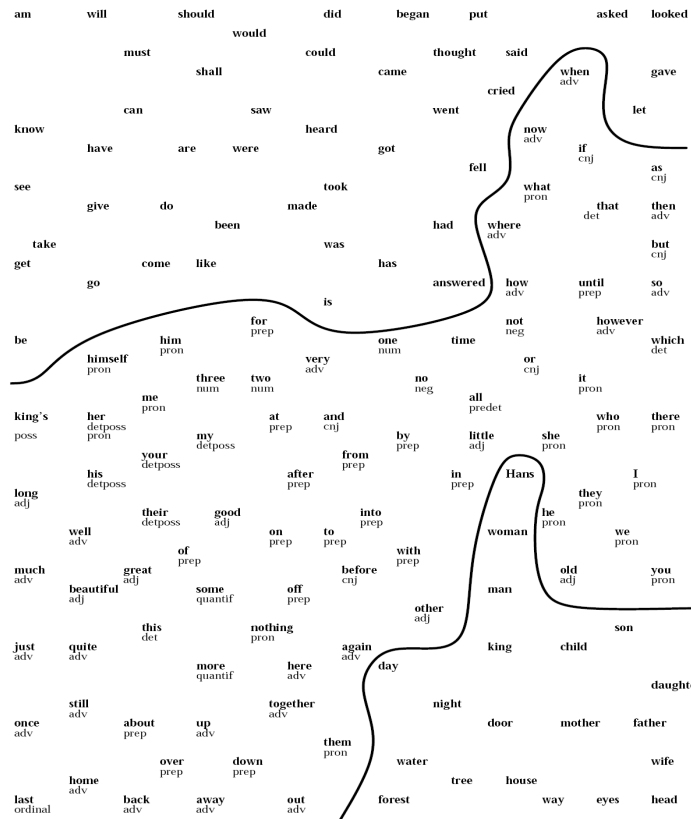
Merkitysteorian laajennukseen

Mitä tekoa tietokoneilla?

- Ovatko tietokoneet vain kynän ja paperin jatke?
- Kynällä ja paperilla tai hyvälläkään mielikuvituksella ei voi tutkia ja mallintaa monimutkaisten järjestelmien **emergentejä** (kehkeytyviä) ominaisuuksia!

Emergentit implisiittiset kategoriat

(Honkela, Pulkki & Kohonen 1995)

Merkitysten
epätarkkuuden
mallinnus
(Honkela & Vepsäläinen 1991)

Alustava
moniaististen
merkitys-
neuvotteluiden
mallinnus
(Honkela 1993)

RAUHANKONE
-
PEACE MACHINE

YMMÄRTÄMINEN

Merkitysneuvottelevat koneet
Miljoonan ihmisen kokous

TUNTEET

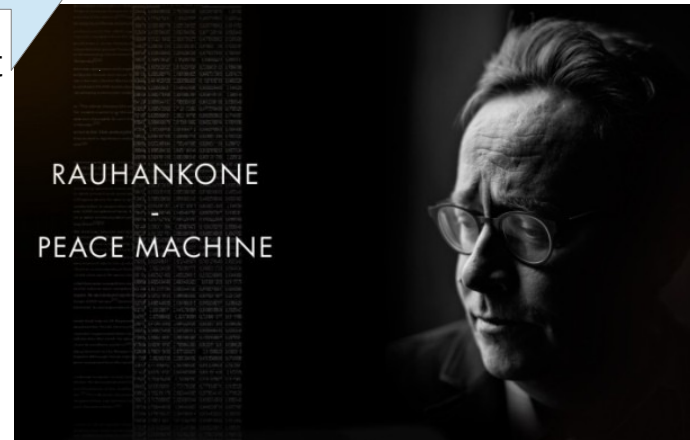
Vihan, pelon, inhon,
katkeruuden ym lievittäminen

OIKEUDEN- MUKAISUUS

Talouden ja yhteiskunnan
uudet prosessit

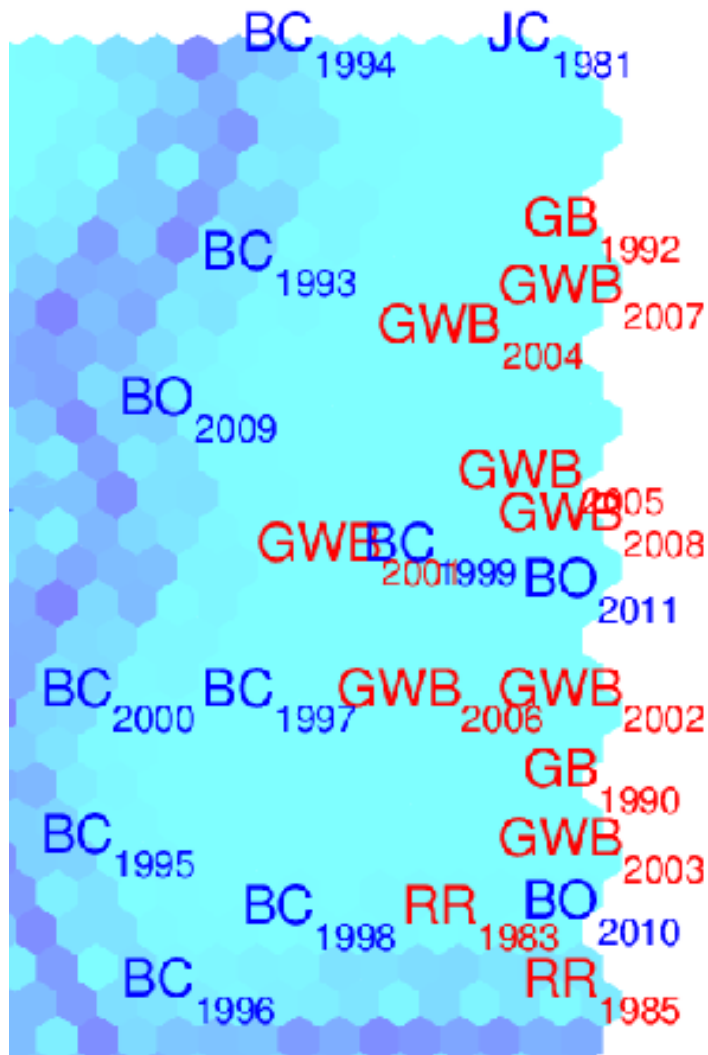
- **Tekoäly ja koneoppiminen** +

Antisipatoriset (ennakoivat) järjestelmät ja itseään toteuttavat ennusteet (Maailma "säätinä" vs intentionaalisen toiminnan kohteena)

Sanan “health” yksilöllisen merkityksen analyysi USAn presidenttien puheissa

JC	Jimmy Carter
RR	Ronald Reagan
GB	George Bush
BC	Bill Clinton
GWB	George W. Bush
BO	Barack Obama

Honkela et al. 2012

Merkitysteoriat elävässä elämässä

Hän on väärässä!

Emme ymmärrä toisiamme.

Maailmankuvan rakentamisen yksilölliset ja yhteisölliset prosessit. Joukko erilaisia näkökulmia, joita ei voi yksinkertaisesti sovittaa yhteen kuin joitakin helppoja loogisia väittämiä. Maailma ei ole joukko loogisia väittämiä.

Kiitos!

<http://375humanistia.helsinki.fi/humanistit/timo-honkela>

<http://www.slideshare.net/timohonkela>

<https://www.youtube.com/watch?v=UXwkGPMMZdk>